

MAKTABGA TAYYORLOV JARAYONINING BOLALAR PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Xazrat Jabborov

Psixologiya fanlar doktori(DSc)

Bekirova Zarema Eldar qizi

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti

psixologiya faoliyati turlari mutaxassisi 2-kurs magistranti

zaremamustafaeva02@icloud.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14620969>

Annotatsiya: Maktabga tayyorlov jarayoni bolalarning psixologik rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada mazkur jarayonning bolaning kognitiv rivojlanishi, emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslashuvchanligi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlariga ta'siri tahlil qilinadi. Maktabgacha tayyorlov dasturlarining ilmiy asoslangan statistik ma'lumotlari orqali bolaning akademik va shaxsiy muvaffaqiyatga erishish ehtimoli oshirilishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Maktabga tayyorlov, psixologik rivojlanish, kognitiv qobiliyatlar, ijtimoiy moslashuv, emotsional barqarorlik, o'z-o'zini boshqarish.

Kirish

Maktabga tayyorlov jarayoni bolalar hayotidagi muhim bosqichlardan biridir. Ushbu bosqich bolaning keyingi akademik yutuqlariga, ijtimoiy hayotiga va shaxsiy rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlarga ko'ra, maktabga tayyor bo'lgan bolalar o'z o'rtoqlari bilan muloqot qilishda faolroq, muammolarni mustaqil hal qilishda samaraliroq va yuqori darajadagi o'z-o'zini baholashga ega bo'ladi (UNICEF, 2021).

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda maktabga tayyorlov dasturlari bilan qamrab olingan bolalar 85% hollarda maktabda yuqori natijalarga erishadi, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bu ko'rsatkich 55-60% atrofida qolmoqda (UNESCO, 2020). O'zbekiston sharoitida esa maktabgacha ta'lim qamrovi 2023 yilda 73% ga yetdi, bu esa maktabga tayyorlov jarayonining ahamiyati oshib borayotganini ko'rsatadi.

Ushbu maqola maktabga tayyorlov jarayonining bolaning psixologik rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini ilmiy asoslangan dalillar va tahlillar orqali ochib beradi.

Adabiyot tahlili va metodologiya

Maktabga tayyorlov jarayonining bolalarga ta'sirini tahlil qilishda bir qator xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlar, shuningdek, empirik tadqiqotlar natijalaridan foydalanildi. Jumladan, Bronfenbrennerning ekosistemik yondashuvi va Vigotskiyning ijtimoiy-kognitiv nazariyalari asos qilib olindi. Tadqiqot metodlari sifatida kuzatuv, ota-onalar va o'qituvchilar bilan so'rovnoma, bolalarning kognitiv va emotsional qobiliyatlarini baholash testlari qo'llanildi.

O'zbekiston bo'yicha 500 nafar 5-6 yoshli bolalar ishtirokida tadqiqot o'tkazilib, quyidagi metodologiyalar qo'llanildi:

- **Wechsler bolalar intellekt shkala testi** (WISC) orqali bolalarning kognitiv rivojlanishi baholandi.
- **HTKS (Head-Toes-Knees-Shoulders)** o'yini yordamida bolalarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyati tekshirildi.
- Bolalarning ijtimoiy rivojlanishi uchun **SSIS-RS (Social Skills Improvement System)** metodikasi ishlatildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy jihatlarni aniqladi:

1. **Kognitiv rivojlanish:** Maktabga tayyorlov dasturlarida ishtirok etgan bolalarning kognitiv ko'rsatkichlari 80% hollarda yuqori bo'ldi. Masalan, WISC testida bu bolalar o'rtacha 15 ball yuqoriroq natija ko'rsatdi.
2. **Emotsional barqarorlik:** Maktabga tayyorlangan bolalarda stressga chidamlilik 25% yuqori bo'ldi. So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu bolalar yangi muhitga moslashishda kamroq qiyinchiliklarga duch kelishadi.
3. **Ijtimoiy moslashuv:** SSIS-RS metodikasi asosida o'tkazilgan baholashlarda, tayyorlov dasturida qatnashgan bolalarning 87% ijtimoiy moslashuvchanlik ko'rsatkichlari bo'yicha yuqori natijalarni qayd etdi.
4. **O'z-o'zini boshqarish:** HTKS o'yinidagi baholashlar bolalarning 75% o'z-o'zini boshqarishda yaxshi ko'rsatkichlarni namoyon qilganini ko'rsatdi.

Munozara

Tadqiqot natijalari maktabga tayyorlov dasturlarining bolalar psixologik rivojlanishidagi muhim ahamiyatini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kognitiv, emotsional va ijtimoiy ko'rsatkichlarning barchasi tayyorlov jarayoniga muntazam jalb etilgan bolalarda yuqoriroq ekanligi qayd etildi. Xalqaro miqyosda bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun pedagogik va psixologik metodlarni yanada rivojlantirish talab etiladi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'limni yanada kengaytirish, ayniqsa qishloq hududlarida, juda dolzarbdir. 2023 yilgi statistikaga ko'ra, qishloq hududlarida faqat 60% bolalar maktabga tayyorlov dasturlariga jalb qilingan, bu esa shahar joylaridagi 85% ko'rsatkichdan ancha pastdir.

Xulosa

Maktabga tayyorlov jarayoni bolalarning psixologik rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonni rivojlantirish orqali bolalarning kognitiv va emotsional qobiliyatlarini oshirish, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini shakllantirish mumkin. Shu sababli, maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish va barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish O'zbekistonning kelgusi maqsadlaridan biri bo'lishi kerak.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. *"Maktabgacha ta'lim bo'yicha milliy dastur"*, Toshkent, 2022.
2. Abdullayeva G. A. *"Psixologiya nazariyasi va amaliyoti"*. Toshkent: Fan, 2016.
3. To'raev J. J. *"Pedagogika asoslari"*. Toshkent: Sharq, 2018.
4. G'ozibekov A. T. *"Maktabgacha yosh psixologiyasi"*. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
5. Sharipova M. K. *"Maktabgacha ta'lim pedagogikasi"*. Toshkent: O'zbekiston, 2017.
6. Abduvohidov A. O. *"O'quvchilarning ijtimoiy-psixologik muammolari"*. Toshkent: Ilm ziyo, 2019.
7. Abdurasulov, J. (2024). PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF MILITARY PATRIOTIC EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS. B INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (T. 4, Выпуск 7, сс. 38–40). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12721051>
8. Abduqodirova D., Pardaboyeva M. THE ROLE OF EMOTIONAL CREATIVITY IN

STUDENTS'DECISION-MAKING //INTERNATIONAL CONFERENCE OF NATURAL AND SOCIAL-
HUMANITARIAN SCIENCES. – 2024. – Т. 1. – №. 7. – С. 27-30.

9. Zilola Dilmurodova. (2024). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL NATURE OF
ABILITY. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 27, 1–4. Retrieved
from <https://ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/1092>

10. Jo'rayev, S. ., & Abdurasulov, J. (2024). SUBJECT, TASKS AND CONTENT OF STUDYING THE
BASICS OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. Академические исследования в современной
науке, 3(7), 149–153.извлечено от
<https://www.econferences.ru/index.php/arims/article/view/13106>

11. Турсунов А 2022 ЧАҚИРУВГА ҚАДАР БОШЛАНҒИЧ ТАЙЁРГАРЛИК
МАШҒУЛОТЛАРИДА ПЕДАГОГИК ВА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ ВА
УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТОМОНЛАРИ Science and innovation, 1(В3), 432- 434

12. Meyliyeva, M. S. (2024). Specific aspects of the formation of student professional
motivation through an individual approach. International education and innovative sciences,
1(9), 347-357.

